

- Jeffery, Charlie (2002) *The „Europe of Regions” from Maastricht to Nice*, Institute of European Studies, Queen’s University of Belfast, No. 7/2002.
- Keating, Michael (1998) *The New Regionalism in Western Europe*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Keating, Michael and James Hughes (eds) (2003) *The Regional Challenge in Central and Eastern Europe*, Bruxelles and New York: Peter Lang.
- Knill, Christoph (2001) *The Europeanisation of National Administrations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kuti, Éva (2003) *Gazdaságfejlesztési célú nonprofit szervezetek*, Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Ladó, Mária és Tóth, Ferenc (szerk.) (1996) *Helyzetkép az érdekegyeztetésről*, Budapest: Érdekegyeztető Tanács titkársága.
- Ladó, Mária (2002) *A kiteljesedő és elmélyülő európai szociális párbeszéd*, Budapest: MGYOSZ.
- Lengyel, György és Nagy, Beáta (szerk.) (2000) *Az európai integráció társadalmi feltételei és hatásai*, Budapest: Aula Kiadó
- Leitner, Sigrid and Stephan Lessenich (2003) „Assessing the Welfare State Change: The German Social Insurance State between Reciprocity and Solidarity”, *Journal of Public Policy*, Vol. 23, No. 3.
- Nunberg, Barbara (2000) *Ready for Europe: Public Administration Reform and European Union Accession in Central and Eastern Europe*, Washington D. C.: The World Bank.
- Olsen, Johan (2003) „Towards a European administrative space?”, *Journal of European Public Policy*, Vol. 10, No. 4.
- Pálné Kovács, Ilona (1999) *Regionális politika és közigazgatás*, Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
- Peceny, Mark (1999) „The Social Construction of Democracy”, *International Studies Review*, Vol. 1, Issue 1, Spring 1999.
- Peters, Guy and Jon Pierre (eds) (2003) *Handbook of Public Administration*, London: Sage.
- Pitti, Zoltán (2002) „A tudásalapú gazdaság és a tudásközpontú társadalom”, *Kritika*, 2002. március.
- Pitti, Zoltán (2003) „Versenytársakból útitársak – a teljes jogú EU-tagságig vezető út”, *Európai Tükör*, VIII. évfolyam, 3. szám.
- Pitti, Zoltán (2004) „Európa kapujában”, *Kritika*, 2004. január.
- Pridham, Geoffrey and Attila Ágh (eds) (2001) *Democratic Transition and Consolidation in East-Central Europe*, Manchester: Manchester University Press.
- Prodi, Romano (2000) *Shaping the New Europe*, speech in the European Parliament on 15 February 2000, the work programme on the White Paper on European Governance approved by the EU Commission on 11 October 2000, the White Paper on Governance published in July 2001.
- Rechnitzer, János (1998) *A területi stratégiák*, Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
- Szabó, Máté (2003) „Civil társadalom, regionalizmus az Európai Unióban”, *Politikatudományi Szemle*, No. 2.
- Szegvári, Péter (2002) „Milyen régiót akarunk?”, *Önkormányzat*, XII. évfolyam, 7–8. szám.
- Szigeti, Ernő (szerk.) (2001) *Régió, közigazgatás, önkormányzat*, Budapest: Magyar Közigazgatási Intézet.
- Tang, Helena (ed.) (2000) *Winners and Losers of EU Integration: Policy Issues for Central and Eastern Europe*, Washington D. C.: The World Bank.
- Wiener, György (2003) „Regionális államreform Magyarországon”, *Európai Tükör*, VIII. évfolyam, 1. szám.

LUX ÁGNES

A kormányközi konferenciák összehasonlító perspektívában

Az Európai Unió kormányközi konferenciáinak összehasonlító elemzése előzményei, vitaterületei és következményei alapján

„Ha be akarsz fullasztani egy ügyet, hozz létre bizottságot”
Sir Winston Churchill

A fenti kissé szarkasztikus humorról, ám annál realistább élelátásról árulkodó mondat Sir Winston Churchilltől származik, aki mintegy félévszázada a jól ismert „Európai Egyesült Államok”-ról is beszélt. S az amerikai rendszerhez valamelyest hasonlóan az európai közösségi politika, intézményi struktúra napjainkra sok föderális elemet felvett – „sui generis” intézményi volta mellett –, s minden jel szerint az Európai Unió föderális úton is halad tovább, amelyben a bizottsági rendszer olyan hangsúlyos elem, hogy már szinte saját súlya alatt roppan össze és válik életképtelenné, s a churchilli kitétel igazolást nyer.

Új évezredünk külső kihívásai (nemzetközi terrorizmus, újra erőre kapott szélsőséges nacionalizmus, környezetvédelmi problémák, etnikai konfliktusok) és olyan uniós belső problémák, mint a túlzott bürokrácia esetenkénti működésképtelensége, a demokráciadeficit megoldatlansága, és az Európai Unió történetében legnagyobb horderejű – 10 országot érintő – 2004-re kitűzött bővülés, komoly átgondolást igényelt az európai döntéshozóktól. Az Európai Unió reformja nemcsak a megállíthatatlanul

közélgő keleti bővülés miatt kívánatos – természetesen alapvetően a jelenlegi intézményi struktúra és döntéshozatali eljárás a számbeli megsokszorozódás és a gyökeresen új problémák várható felmerülése miatt is tarthatatlan és sürgős változtatást követel – hanem mondhatnánk, hogy fel kell frissíteni az EU megfáradt és olykor nehezen mozgó véráramát. A gazdasági integráció sikeres beteljesülése, a kosárvaluta helyett bevezetett euró hatalmas mérföldkö az egyesült Európa életében, azonban ez nem hozta maga után automatikusan a politikai integrációt, nem dönt el véglegesen az sem, hogy a kormányközi vagy a közösségi pillér-e a megfelelő, továbbra is terítéken van a szubszidiaritás–proporcionalitás–flexibilitás problematikája, tehát kérdések özone eldöntetlen még. A reform nem várhat tovább. Az 1950-es évek „alapító atyáitól” kezdődően máig zajlik az a folyamat, hogy a szükséges változtatások véghezvitele előtt a jelentős reformtervezeteket egy olyan Európai Tanács kezdeményezésére összeülő fórum vitatja meg, amelyen általában a tagországok külügyminiszterei – vagy azok képviselői – vesznek részt, dolgozzák ki és készítik elő a módosítás stratégiáját, mibenlétét és részleteit, hogy az készen várja a tanács jóváhagyását.

Ezek az ún. *kormányközi konferenciák* előzték meg az európai uniós szerződések létrejöttét is. A 2004-re kitűzött következő kormányközi konferencia annyiban egyedülálló, hogy összehívása előtt egy 105 tagú Európai Konvent mintegy másfél éves munkája gyümölcseként megszületett egy egységes tervezet, amely választ fogalmazott meg az intézményi reform, a lehetséges európai alkotmány, alkotmányos alapszerződés kérdéseire is, mindez a legszélesebb nyilvánosság előtt és a nemzeti parlamentek erőteljesebb bevonásával a korábbi brüsszeli zárt ajtók helyett. Az Európai Unió történetében mindössze a nyolcadik kormányközi konferenciát, az eddigi konferenciákhoz képest várhatóan nagyobb horderejűre tervezték, de a tagországok egyikének túróképességét sem akarják próbára tenni.

A teljes dolgozatban¹ megpróbáltam összehasonlítani a kormányközi konferenciákat az Európai Közösségek születésétől 1950–51-től a 2003-ban megkezdett konferencia jelenlegi tárgyalásáig. Miután a kormányközi konferenciákat az európai egyesülés kulcsai, az alapszerződések létrejötte követte, azt feltelezhetjük, hogy a kormányközi konferenciák *komparatív vizsgálatakor* találhatunk olyan *közös jellemzőket* (célkitűzések, kezdő- és záródokumentumok, vitaterületek, következmények), amelyek alapján a konferenciák hasonlóságot mutatnak. S e közös jellemzők tisztázása után lehetővé válik azoknak a specifikumoknak a vizsgálata, amelyek a konferenciák karakterét *egyedivé* teszik. Ez a tétel képezi a dolgozat hipotetikus alapját és határozza meg a vázát is.

A strukturális jellemzők azonban csak akkor nyernek értelmet, ha az elemzést kiterjesztjük a *történeti háttér*, a konferen-

ciákhoz vezető folyamat vizsgálatára is, amely a közös jellemzők mellett, eleve magában hordoz valamely *induktív szemléletet*, hiszen mindegyik konferencia más problémakör megvitatására és különböző reformjavaslatok kidolgozására ült össze.

A dolgozatban az egyes konferenciák összehasonlítása *három terület* vizsgálatán alapul: (1) a konferenciák áttekintése, összehívásukat előidéző problémákkal, (2) az előzetes jelentések, kezdő dokumentumok, (3) a konferenciák főbb vitaterületei és a konferenciákat követő szerződések.

A dolgozatnak nem célja a szerződések elemzése, csupán azoknak a részeknek a vizsgálata, amelyek konkrétan a megelőző kormányközi konferencia tárgyalásainak eredményeképpen születhettek meg.

Mint ahogy az összehasonlító módszer egyik előnye az, hogy képes *előrejelzést* adni anélkül, hogy jóslatokba bocsátkoznánk, megpróbáltam felvázolni a 2003–2004-es kormányközi konferencia várható tendenciáit és kérdéses területeit, az *Európai Konvent* munkájának behatóbb vizsgálatát követően. Miután az eddigi kormányközi konferenciák előkészületeit a külügyminiszterekből álló munkacsoport végezte, ellentétben a 2004-re tervezettel, amikor is ezt a szerepet a laekeni nyilatkozat értelmében a konvent vette át, a dolgozat egy külön alrészben foglalkozik részletesebben a konvent előzményeinek, céljainak, működésének vizsgálatával a 2004-es konferenciával összefüggésben. Mivel a 2003–2004-es kormányközi konferencia a dolgozat írásakor is tart még, az elemzés a tárgyalások jelenlegi stádiumáig felmerült kulcsfontosságú, vitát kavarázó kérdéseket próbálta feldolgozni.

A dolgozat megírását elsősorban az az ellentmondásos észrevétel indukálta, hogy az EU hárompilléres rendszerének (két kormányközi, egy közösségi szint) eljárásokká történő változtatására egyre nagyobb az esély, valamint a föderális elemek (alkotmányos alapszerződés gondolata, a jogi személy problematikája, végső soron maga a konvent is) erősítésének igénye is mind komolyabban fogalmazódik meg adott esetben a kormányközi szint gyengülésének felvállalásával. Amellett, hogy a tényleges tárgyalások és sok esetben az eredményes szakpolitikák is azt mutatják, hogy a kormányközi szint továbbra is domináns marad.

Mégis a 2004-ben várhatóan lezáródó legutóbbi kormányközi konferencia minden eddiginél meghatározóbb jelentőségűnek ígérkezik, tehát dolgozatom megírásakor azt a tételt próbáltam alátámasztani, hogy az EU megkérdőjelezhetetlenül lineáris módon halad a föderális irányvonal mentén, de ezzel együtt nem szüntethető meg, vagy nem helyettesíthető az a tárgyalási forma, döntéshozatali mechanizmus, amely szuverén államok között egyeztetés formájában a kormányközi konferenciák során zajlik.

A dolgozat nem vállalkozik arra, hogy sarkigazságokkal tüzdelve minden miéltre magyarázatot találjon, de talán sikerült megvilágítani a konferenciák vizsgálatával azt a tendenciát, amely azt mutatja, hogy fél évszázados történelmében az Európai Unió közösségi, föderális irányvonalának megerősödése mellett a kormányközi konferencia szerepe nemhogy eljelentéktelenedett, hanem minden, az egységes Európa létrehozásához elemi fontosságú fordulat előszobája a kormányközi konferencia tárgyalóterme volt.

* * *

A kormányközi konferencia (Intergovernmental Conference – IGC) fogalmának pontos meghatározása előtt érdemes a tisztabb értelmezés érdekében a „kormányközi” kategóriával is foglalkozni. Kormányközinek nevezzük azokat a megállapodásokat, kooperációs együttműködési formákat, amelyek nem az Európai Közösségek keretei között, hanem a tagországok kormányai között zajlanak.²

A kormányközi konferenciák alapvetően a szükséges és gyökeres változtatások, reformok, európai szerződések (új szerződés létrehozása, valamint korábbiak módosítása, kiegészítése) előkészítésére hivatott. Az Európai Tanács (EiT) – amely szintén kormányközi testület – kezdeményezésére ülhet össze a tagországok kormányainak képviselőiből álló testület³, amelynek megbeszélésein az Európai Bizottság szintén részt vesz. A javasolt változtatásokat az EiT-nek el kell fogadnia, de az elfogadott reformok, módosítások, szerződések életbelépéshez szükség van a tagországok nemzeti parlamentjeinek jóváhagyására, vagyis a ratifikálásra. A kormányközi konferenciát is tárgyalások hosszú sorozata készíti elő, a megbízott szakértők a napirendre kerülő kérdések tisztázása mellett a konferencia menetének részleteit is kidolgozzák.

Az Európai Unió fél évszázados történetében mindössze nyolc kormányközi konferencia összehívására került sor, a viszonylag ritkán sorra kerülő ülések, időtartamukat tekintve annál hosszabbak, és jelentős mértékben eltérnek egymástól, hiszen négy hónaptól két évig tartó konferenciára is találunk példát⁴. Ez idő alatt a napirendet gyakran tarkítják csúcstalálkozók, amelyek további változtatások igényének felmerülése után az adott kérdéses terület mélyre hatóbb és széles körűbb vizsgálatához vezetnek. Témánk jobb átláthatóságához az alábbi időrend nyújt segítséget:

A kormányközi konferenciák növekvő rendszeressége alapvető bizonyítéka annak, hogy az Európai Unióban a folyamatos létszámbővülés okozta strukturális és intézményi változások iránti igény újra meg újra nyomásként nehezedik a kompetens

döntéshozókra. Hiszen az eddigi konferenciák egyharmada próbált választ találni az intézményi reformok és az eljárások szükséges változtatásai, az új kompetenciák megfelelő elosztása és kiegészítése, valamint a kooperáció formáinak kérdéseire.

1. táblázat

Dátum	Konferencia helyszíne	Eredmény
1950. május– 1951. április	kormányközi konferencia – Róma	Európai Szén- és Acélközösség
1955. április– 1957. március	kormányközi konferencia – Messina	EGK; Euratom
1985. szeptem- ber–december	kormányközi konferencia – Luxemburg	egységes európai okmány
1990. december– 1991. december	kormányközi konferenciák – Róma	maastrichti szerződés; Európai Monetáris Unió
1996. március– 1997. június	kormányközi konferencia – Torino	amszterdami szerződés
2000. február– december	kormányközi konferencia – Nizza	nizzai szerződés
2003. október	kormányközi konferencia – Róma	intézményi reformok, alkotmánytervezet

Természetesen a kormányközi konferencia eljárása, módszere nem új uniós találmány, egyidős a szuverén államok létevel. A globális függetlenség térhódításával, a kormányközi konferenciák próbáltak meg multilaterális megoldásokat találni olyan területek országhatárokat átívelő problémáira, mint a környezetvédelem, segélyezési programok vagy a nemzetközi kereskedelem. A tárgyalások eredményeképpen megszülettek a szuverén államok között olyan egyezmények és szerződések, amelyek kijelölték a nemzetközi együttműködés határait, s gyakran mélyítették is azokat.

Az Európai Unióban a kormányközi konferenciák sokkal átfogóbb jelentéstartalommal bírnak, és szerepkörük is jóval kiterjedtebb. Habár a konferenciák nem változtathatják meg az egyes politikák tartalmi, speciális részeit, azonban lehetőségük van azok törvényi és intézményi vázának megváltoztatására és azoknak a politikai egyezményeknek a módosítására is, amelyek a tagállamok között kötettek.

Tehát kormányközi konferenciának nevezzük mindazokat a kormányok között zajló tárgyalásokat, amelyek az unió eljárás-

sain és intézményein kívül történnek. A konferenciák céljaikban, összetételükben, időtartamukban és eredményeikben különbözhetnek, de néhány jellemző azonban mindegyikben hasonlóságot mutat:

- A tárgyalások rendszerint előzetes jelentéseket és ajánlásokat figyelembe véve kezdődnek és folynak le.
- A részletes munka nagyrészt szakértő hivatalnokok kezéből kerül ki a miniszterek tanácsának irányításával és koordinációjával (1985-ben és 1990–91-ben elsősorban).
- A tárgyalásokat az Európai Tanács kezdeményezi és ülésével zárja is le. A döntést a tagállamok ratifikálása követi.
- Minden eddigi konferencia-rész kudarcok mellett alapvetően sikerrel zárult az kitűzött céljaik elérését tekintve.⁵

A közösségi jogforrások közül is kiemelkednek a közösségeket és az Európai Uniót létrehozó szerződések (továbbiakban: szerződések). A szerződések hozták létre a közösségi intézményrendszert, és természetesen a módosítások elkerülhetetlenek az évek múlásával, hiszen a környező változásokra való megfelelő reagáláshoz, a kül- és belpolitikát újból és újból erő kihívások válaszainak kezeléséhez szükséges a strukturális és funkcionális reformok véghez vitele is. A szerződések a tagállamok közötti kormányközi konferenciák tárgyalásainak eredményeképpen születtek meg.⁶ A konferenciákat tulajdonképpen nevezhetjük egyszerű diplomáciai tárgyalásoknak, mert a tárgyalófelek nem közösségi intézményen belül és eljárásokon keresztül értekeznek, hanem önálló szuverén államok képviselőiként. Ennyiben mindenképpen visszaköszön a modern, európai uniós kormányközi konferenciák mai jellegében, szerepében és egyáltalán mikéntjében a hosszú évszázados múltra visszatekintő, multilaterális tárgyalások hagyománya.

A tárgyalások során elengedhetetlen elem, éppen az egyenrangú, szuverén államok részvétele miatt, hogy a döntéshozatali eljárás során csak tökéletes összhangban, *teljes konszenzusban* lehet dönteni. A megszületett szerződéseket az EiT jóváhagyása után minden érintett, résztvevő tagállamban a nemzeti alkotmányos szabályok alapján *ratifikálni kell*, amely sok esetben nagyobb akadályokat gördít az életbeléptetés elé, mint az első látásra nehézkességet és végtelenbe nyúló tárgyalásokat sejtető, a demokrácia iskolapéldáját jelentő teljes konszenzus kivívása.⁷

A szerződések módosításának előkészítése is a kormányközi konferenciákon történik. A szerződések módosítása rendszerint két esetben történik, egyrészt tartalmi változtatások, kiegészítések (meglévő hatáskörök bővítése, újak beiktatása), valamint új csatlakozás esetén (hiszen elsődlegesen változik a területi hatály, de az intézmények összetétele is). Az első esetben a tagállamok, a második esetben a csatlakozásra váró országok és a tagállamok vesznek részt.⁸ *A csatlakozási tárgyalások is a kor-*

mányközi konferencia keretében zajlanak, amelyek a csatlakozási szerződések révén a szerződések módosításával zárulnak. A dolgozat nem vállalkozott a csatlakozási tárgyalások részletekbe menő vizsgálatára, a kormányközi konferenciákat inkább tematikus alapon, általánosabb szemlélet alapján elemezte.

* * *

A történeti háttér és a kormányközi konferenciákhoz vezető folyamatok áttekintése, a tárgyalásokat közvetlenül megelőző események és a munkadokumentumok, valamint a vitás területek és a jó esetben azokat megoldó záródokumentumok vizsgálata után megpróbáltam összefoglalni a dolgozat elején leszögezt kritériumok alapján a tárgyalások közös elemeit. Jelen keretek nem teszik lehetővé az elemzés eredményeinek részletes bemutatását, amelyet a teljes dolgozat tartalmaz, így ehelyütt röviden összegeztem azokat.

Összehasonlítva a konferenciákat megállapíthatjuk, hogy az Európai Unió történetében a kormányközi konferenciák *eltérő ütemben és időtartamban* működtek (1.táblázat), amely nem jelenti azt, hogy a hosszabbra nyúló, vitákkal és csúcstalálkozókkal megtűzdelt tárgyalások eredményességük alapján előrébb rangsorolandóak, hiszen a mintegy négy hónap alatt lezajlott 1985-ös kormányközi konferencia az egységes európai okmány születésével legalább annyira sikeresnek mondható, sőt, mint a két évig is elhúzódó amszterdami szerződést megelőző tárgyalássorozat 1996–1997-ben.

A pusztán az előzetes jelentések alapján való összehasonlítás meglehetősen nehézkes és félrevezető lenne, hiszen mindegyik konferenciát egy adott történelmi helyzet következményeképpen, abban gyökeresen beágyazódva és általa determinálva – tehát alapvetően különböző célrendszerben és módon – hívták össze. Ezért az előzetes problémákat és a tárgyalási dokumentumokat koherensen vizsgálom.

Az 1950–51-es és az 1985-ös konferencia mindenképpen hasonlóságot mutat abban a vonatkozásban, hogy erős gazdasági recesszió évei után hívták össze, *alapvetően gazdasági reformok, integráció létrehozására két gazdasági témájú jelentésen* (Schuman-terv, Fehér könyv) alapulva. A gazdasági reform témájában ide kapcsolódik az 1955–57-es Spaak-jelentésen nyugvó konferencia, amelyet kváziválságként az EVK és EPK kudarcra előzött meg.

Intézményi változások kérdésköre helyett kapott a jelentések anyagában az 1985-ös, 1990–1991-es, az 1996-os, és a 2000-es konferencián, hiszen a Dooge-jelentés, a Kohl és Mitterand által benyújtott levél, maga a maastrichti és az amszterdami szerződés is tartalmazott *intézményi vonatkozású* megoldandó

problémákat, a konvent által készített jelentés pedig elsődlegesen az intézményi reformot célozza. Vizsgálatom alapján megállapítható, hogy a 2003-ban összeülő konferenciával együtt már összesen nyolc eddigi kormányközi konferencia sorában az 1990–1991-ben összehívott tárgyalás, nemcsak kettősségével, párhuzamos tárgyalásaival egyedülálló, hanem azzal is, hogy fordulópontot jelentett abban a vonatkozásban, hogy a megelőző konferenciákat elsődlegesen a gazdasági kérdések determinálták, a későbbi konferenciákon pedig *az intézményi kérdések egyenrangú helyen álltak*. 1990–91 a gazdasági uniót a politikai egyesülés eszközének vette. A 2003–2004-es konferencia unikatása egyfelől a 10 újonnan csatlakozó ország részvételével indokolható, másfelől a várakozásoknak és az előkészületeknek megfelelően a strukturális-funkcionális, politikai területek vizsgálata, reformja dominálja, elsődlegesen a konvent által kidolgozott alkotmánytervezet pontosítása és véglegesítése céljából.

1955–57 tárgyalásaitól kezdődően a konferenciákon a szerződések módosítása és kiegészítése domináns szerepet kapott, amelyet módosítások, jegyzőkönyvek vagy nyilatkozatok alapján csatoltak, vagy egészen új szerződés született, mint például Maastricht és Amszterdam esetében, s valószínűleg hasonló eset áll fenn a 2003–2004-es konferencia után is.

A 2003–2004-es konferencia eltér az összes eddigitől a vizsgált kritérium esetében, mégpedig abban, hogy a többféle jelentés vagy szerződés helyett a kormányközi konferencia alapját a *konvent egységes záródokumentuma* képezi majd. *A 2003–2004-es konferencia abban is egyedülálló, hogy az új tagországok kormányai – köztük Magyarország – már részt vehetnek a tárgyalásokon!*

A vitaterületek kérdésében megállapítható, hogy az előzményeknek és a tárgyalások alapjául szolgáló jelentéseknek megfelelően jelölhetőek ki a vita területei. A gazdaság egyértelmű dominanciájának előbbi kimutatása alapján mondhatjuk, hogy az 1950–51-es konferencia vitatémáit teljes egészében olyan gazdasági-ipari kérdések uralták, mint a közlekedés, valamint a szén-, acél-, energiaipar kérdésköre, ugyanígy az 1985-ös konferencia vitaterülete elsősorban a közös piac létrehozása köré csoportosultak. A többi konferencia esetében a gazdasági kérdések elsődlegessége megmaradt ugyan, de egyre inkább teret kaptak az intézmény strukturális-funkcionális átalakítására vonatkozó elképzelések, illetve a politikai (kül- és belpolitika) egység, integráció kérdése is. Az 1955–57-es konferencia tárgyalásai során az áruk és szolgáltatások szabad áramlásának kivívása és a vámunió létrehozása mellett megjelent az a terv is, amely a politikai unió és a gazdasági unió intézményeinek külön kezelését szorgalmazta. Ez a *kettősség* megjelent egészen meghatározóan az 1990–1991-es konferenciák esetében, hiszen

a két téma problémáinak megvitatására két önálló konferenciát hívtak össze. Ez esetben természetes módon az egyik konferencia központi kérdése a monetáris unió volt, annak kiterjesztése, és egyéb pénzügyi természetű kérdések kerültek megvitatásra, míg a védelempolitikai-külpolitikai témára támaszkodó konferencia foglalkozott a tagállamok integrált szövetségévé alakításával, a strukturális változtatásokkal és nem utolsósorban a csatlakozási tárgyalások kérdésével. A csatlakozási tárgyalások mellett, hogy a kormányközi konferenciák meghatározó területei, hiszen keretükben zajlanak, mégis nyilvánvalóan látszik, hogy az eddigi legnagyobb számú bővítés előtti 2003–2004-es konferencia – a konventtel együtt – és az ezt megelőző 2000. évi nizzai konferencia minden vitáját áthatotta és át fogja hatni a csatlakozás kérdése.

Markánsan intézményi kérdésekkel foglalkozó 1996-os tárgyalások olyan problémákra fókuszáltak, mint az intézményi hatékonyság, a polgárok jogai, a pillérrendszer problémái, az Európai Parlament szerepe, és az EU külpolitikai aktivitása. A nizzai konferencia harmas jelszava a hatékonyság, az átláthatóság, és a demokrácia növelésével, tulajdonképpen végigvonult a konferenciák történetében, hiszen minden egyes elemi változtatás tovább bonyolította a rendszert, tehát e vitakérdések implícite benne foglaltattak az összes konferencia tárgyalásaiban, különösen 1990-től.

Mindegyik kormányközi konferenciát az alapszerződések létrejötte követte, amelyek az egész Európai Unió vázát alkotják. Mégis a messinai konferenciát tekintik az európai egyesülés folyamatának elindítójának a római szerződésekkel, ezt mutatja a 40 éves évforduló megünneplése is. Giscard d'Estaing egyenes korrelációt tételez a messinai konferencia és a konvent között: *„Our Convention represents the first occasion since the Messina Conference in 1955 for European leaders to set aside the resources and time to examine in detail the future of the European Union”*⁹

Az 1950–51-es konferenciát követő párizsi szerződéstől a 2000. évi nizzai szerződésig a konferenciák Európa jövőjéről döntöttek. Ez a feladat nehezedik a 2003–2004-es konferenciára is, egyre növekvő felelősséggel, s azzal a céllal, hogy a jövő Európája helytálljon az új évezredben 25, vagy még több taggal is, versenyben maradva az Egyesült Államok és Japán mellett.

* * *

A kormányközi konferenciák vizsgálatakor mindenképpen ki kell térnünk röviden a 2003–2004-es konferenciát előkészítő, az Európai Unió történetében egyedülálló intézményre, az alkotmánytervezetet kidolgozni hivatott *konventre*.

A laekeni nyilatkozat

2001. december 14–15-én a belga Laekenben ültek össze – többhetes előkészület és egyeztetés után – az Európai Unió állam- és kormányfői azért, hogy megvitassák azokat a teendőket és meghatározzák azt a stratégiát, amely a válaszúthoz érkezett Európa számára szükségesek. A zárónyilatkozat részeként a vezetők külön nyilatkozatot tettek, amely laekeni nyilatkozat néven vált hivatalos EU-dokumentummá. A dokumentumot nagy hírverés és komoly várakozás övezte, ugyanis a nizzai csúcson határoztak egy 2003–2004-ben tartandó reformkonferenciáról, kormányközi értekezletről, amely alapvetően az unió jövőjét érintő kérdések vitatásáról és a reformok kivitelezéséről szól majd. Ehhez szükséges egy olyan konferencia, amely az alternatívákkal foglalkozik és a reformkonferenciáig meghatározza a legfőbb irányokat.

A nyilatkozat három részre tagolódik: *1. Európa választásút előtt.* E fejezet fejti ki, egy általános kép keretében az EU kihívásainak kettős természetét („the Union faces twin challenges, one within and the other beyond its borders”). Ide sorolandó az intézmények merevsége és távolsága az emberektől, a regionális érdekek nem megfelelő érvényesítése. Európa új szerepét is vizsgálja a globalizált világban. A 2001. szeptemberi amerikai katasztrófa felerősítette az igényt, hogy a kontinens mint stabilizáló erő jelenjen meg a világpolitikában, és eredményesen fel tudja venni a küzdelmet azokkal az újonnan megjelent vagy mostanra radikálisan felerősödött áramlatokkal, mint a terrorizmus, a vallási fanatizmus, az etnikai nacionalizmus, a rasszizmus, amelyek mellett nem csillapodtak sok országban a regionális konfliktusok, a szegénység és a gazdasági-kulturális fejletlenség sem. Európa polgárainak várakozásai alcím taglalja azokat a területeket, amelyeken az emberek eredményesebb intézkedéseket várnának, ilyen például a munkanélküliség, a növekvő szegénység és a szociális kirekesztettség elleni küzdelem. Ehhez hasonlóan erősödött az igény az EU markánsabb szerepvállalására az igazság és biztonság, valamint a határmenti bűnözés terén, a migrációs áradatok ellenőrzése, valamint a menekültek problémájának konzekvensebb kezelése is kiemelt fontosságú. *2. A megújult unió kihívásai és reformjai.* Ez a rész foglalkozik azon témákkal, amelyekre a 2003–2004-es kormányközi értekezlet javaslatot kidolgozni hivatott. Elsődleges kitétel, hogy az uniónak sokkal demokratikusabbnak, átláthatóbbnak és sokkal eredményesebbnek kell lennie. Három alapvető kihívással kell szembenézni: hogyan lehet közelebb vinni a polgárokat, különösképpen a fiatalokat az európai arcúhoz és az európai intézményekhez, hogyan szerveződjenek az európai politika egy kibővült Európában, illetve hogyan illeszkedjen be az Európai Unió egy stabilizációs szerepbe és a multipoláris, új világ modelljébe. Ehhez meghatározzák azokat

az irányelveket, amelyek az EU hatáskörének világosabb körülhatárolását és áttekinthetőségét eredményezhetik, valamint az EU eszközeinek és intézményeinek egyszerűsítését irányozzák elő. Külön alrész foglalkozik a sokat emlegetett új európai alkotmánnyal. Hiszen a demokráciadeficit csökkentése, a nagyobb átláthatóság, és az egyszerűsítés nem feltétlenül kivitelezhető az unió jelenlegi négy szerződéséből.

Felvet olyan kérdéseket ez a terület, hogy a meglévő szerződések egyszerűsítése kivitelezhető-e lényegi tartalmi változtatás nélkül, a közösségek és az unió megkülönböztetése továbbra is fennálljon-e, valamint a három pillér mennyiben változzon, és hosszú távon szükséges-e egy európai alkotmány?

Ahhoz, hogy ezekre a kérdésekre válaszok szülessenek, és azon eljárások, döntések előkészítése megtörténjen a következő kormányközi konferenciáig, életre hívtak egy alkotmányozó nemzetgyűlést. A laekeni nyilatkozat harmadik része vázolja fel a konvent összehívását, összetételét, időtartamát, munkáját.

Az Európai Konvent

A konvent hivatott kikövezni az útját a következő kormányközi konferenciának a lehető legszélesebb nyilvánosság bevonásával. A reformok előkészítése az elsődleges feladat XXI. századi arculat kíséretében.

A korábbi reformkonferenciák előtti egyeztetéseket, előkészületeket eddig az európai uniós tagállamok külügyminisztereinek képviselőiből álló munkacsoportok végezték, most azonban a laekeni csúcs döntése nyomán egy konvent végzi (2002-ben az alapvető emberi jogok chartáját is egy ehhez hasonló testület tárgyalta). A tagországok egy része húzódozott a konventformától, mondván, hogy ezzel vég nélküli, sehova nem vezető viták és „fantáziálások” születnek majd. Az is felmerült a kételkedők között, hogy amennyiben nem kormánytisztviselők vitatják meg a reformelképzeléseket, olyan alternatívák is teret kaphatnak, amelyeket a kormányok esetleg nem is támogatnának. Azzal azonban egyetértettek és ezzel némileg le is csillapodtak a kérdélyek, hogy a konvent nem közvetlenül a következő csúcsnak tesz ajánlást, hanem a reformkonferenciának, ezért még elvben esély nyílna a túlzott ambíciók megfékezésére.¹⁰

A konventnek otthont adó Európai Parlamentben azonban arról is árulkodtak a hozzászólások, beszélgetések, hogy sokan várják a mára kifáradni látszó európai integráció felfrissülését, megújulását. Először fordul elő az Európai Unió történetében, hogy a reformkonceptiók nem zárt ajtók mögött kerülnek megvitásra.

Azokat a kulcstémákat veszi napirendre, mint például az európai polgárok elvárásai az unióval szemben, a tagállamok és az

unió hatásköreinek megosztása. Valamint arra a kérdésre is választ kell találnon, hogyan lehet az unió demokratikus legitimitációját biztosítani?

A konvent 2002. március 1-jén megkezdett munkáját kezdetben nem szorították időkeretek közé, s végül másfél év alatt, 2003. június 10-re elvégezte a megbízását, azaz elkészítette az Európai Tanács asztalára tehető tervezetet az Európai Unió reformjáról.

A konvent összetétele

Az Európai Tanács kinevezése alapján a konvent elnöke Valéry Giscard d'Estaing volt, az alelnökei pedig Giuliano Amato és Jean-Luc Dehaene.

Giscard d'Estaing, a konvent elnökeként széles jogkörrel rendelkezik. Az elnök minden Európai Tanács-ülésre elkészít egy összefoglalást a munka előrehaladtáról. Javaslatot tehet munkacsoportok felállítására, amelyek meghatározott mandátummal végzik munkájukat.

A konvent 105 tagból állt, amelyből 15 a tagállamok állam- vagy kormányfői, 13 képviselő a tagjelölt országokból (egy kormányképviselő országonként) került ki, 30 fő reprezentálta a tagállamok nemzeti parlamentjeit (minden tagállamból ketten), 26 képviselőt a tagjelölt országok nemzeti parlamentjei delegáltak (országokként 2 képviselő), 16 európai parlamenti képviselő vett részt, valamint 2 személy képviselte az Európai Bizottságot.

Ezenkívül megfigyelőként meghívást kapott a gazdasági és szociális bizottság 3 képviselője, a régiók bizottságának 6 képviselője (akiket a régiók bizottsága nevezett ki a városokból, régiókból törvényhozó hatáskörénél fogva), az európai szociális partnerek 3 képviselője, valamint az európai ombudsman is.

A konventben *markáns politikai arculat* volt megfigyelhető, amellett, hogy egyes országok állam- vagy kormányfői akadémiai vagy diplomáciai területről kértek fel képviselőket. Az első vizsgálat azt mutatta, hogy 15 jelenlegi, és 26 korábbi miniszter is tagja a „páneurópai zenekarnak”.¹¹

A pártarányokat tekintve a legmagasabb arányban a szociáldemokrata pártok képviselői voltak jelen 17 fővel, majd a néppárti-konzervatívok 15 fővel s a liberálisok 7 fővel. Érdekes momentum, hogy az Európa jövőjét boncolgató konvent tagjai között lehetett találni olyan személyeket, akik „euroszkeptikus” jelzővel illethetőek korábbi intézkedéseik vagy megnyilatkozásaik kapcsán¹². A nemeket tekintve megállapítható, hogy férfiak magasabb arányban képviseltették magukat 87 fővel, mint a nők, akik 16 fővel vettek részt a konvent munkájában, az elnökségben pedig 10–2 a férfiak többsége a nőkkel szemben.

A konvent tagjai akadályoztatásuk esetén helyetteseikkel képviseltethették magukat, valamennyi vitán részt vehettek, de csak abban az esetben szólalhattak fel, az amúgy is szigorú keretek közé szorított felszólalási lehetőségek között, ha a képviselő, akit helyettesített, egy teljes munkanapon nem tudott részt venni a konvent munkájában.

Az üléseket az Európai Unió 11 hivatalos nyelvén tartották szinkrontolmács biztosításával. Vitára adott okot a tagjelölt országok azon igénye, amely szerint az ő nemzeti nyelvükön is lehessen felszólalni, ezzel is csökkentve azt a megkülönböztetést, amely szerintük még nem tagállami státusukból fakad. A konvent elnöke korábban nem támogatta igazán a keleti bővítést, ezért mindvégig kemény harcot vívtak a csatlakozni kívánó országok. A 2003. április közepén tartott plenáris ülésen viszont a korábbi merev elutasításnak ellentmondva a tagjelölt országok képviselői saját anyanyelvükön szólalhattak fel.¹³

A konvent feladatai

Az április 15–16-án tartott plenáris ülésen vitatták meg a páneurópai fórum tagjai azokat a konkrét kérdéseket, hogy az Európai Unió milyen feladatokra vállalkozzon a jövőben.¹⁴

1. Bővíteni kell-e az unió feladatkörét olyan új szegmensek figyelembevételével, mint a nemzetközi környezet és a polgárok „óhaja”? Amennyiben igen, milyen új hatáskörökkel kell felruházni az uniót? Mely hatáskörök, funkciók visszautalandók tagállami szintre?
2. Melyek azok a kritériumok, amelyek alapján meghatározzák, hogy melyek a közösségi szint feladatai?
3. A tárgyalt kompetenciákat kell-e szerződésekben rögzíteni? A szerződéseknek konkrétan meg kell-e határozni, hogy az unió hatáskörébe nem tartozó funkciók átszálljanak-e a tagállamokra?
4. Az Európai Unió feladatait és misszióit végleg rögzíteni kell-e, vagy az esetleges változtatások véghezvitele végett maradjanak-e nyitva bizonyos lehetőségek?

Kiemelten fontos szegmense a konvent vizsgálatának, hogy az alkotmányozás kérdésében milyen ambíciókkal, elképzelésekkel bír.

A konvent ünnepélyes, brüsszeli megnyitóján Giscard d'Estaing elnök célként jelölte meg „egy európai alkotmányozó szerződés” elkészítését. A konvent ajánlása fajsúlyos üzenetet kell hordozzon, s habár a kormányoké lesz a végső szó, a jelenlegi tendencia azt mutatja, Giscard d'Estaing erőskezű elnöklése alatt a tizenötöknek nem szabad figyelmük kívül hagyniuk a testület ajánlásait.

Az elnök úgy fogalmazott: „However, there is no doubt that, in the eyes of the public, our recommendation would carry considerable weight and authority if we could manage to achieve broad consensus on a single proposal which we could all present. *If we were to reach consensus on this point, we would thus open the way towards a Constitution for Europe.*”¹⁵ A konvent tagjainak jelentős része voksolna egy európai alkotmány alapjainak letétele mellett. Érdekes megjegyezni, hogy az elnök megnyitó beszédének az alkotmány kérdését firtató részét angolul mondta el, nem véletlenül, hiszen a szigetország lakói íratlan alkotmányukkal érthetően óckodnak egy közös európai írott alkotmánytól. (Bár mára Nagy-Britannia látszólag felretette fenntartásait.)

Romano Prodi, az Európai Bizottság elnöke felszólalásában az alkotmány mellett: „We have to give ourselves a Constitution, which marks the birth of Europe as a political entity.”¹⁶

Pat Cox, az Európai Parlament elnöke emlékeztetett a közelmúltban felmerült alkotmányosítási igényre: „In October 2000, before the Treaty of Nice was concluded, the European Parliament voted a report on the constitutionalisation of the European treaties...”¹⁷

José Maria Aznar, az Európai Unió soros elnökségét adó Spanyolország kormányfője megmaradt a laekeni csúcson megfogalmazott formulánál, s az „európai állampolgárok alkotmányához vezető útról” („the path to a Constitution for European citizens”) beszélt.¹⁸

A konvent teljesítette feladatát, hiszen 2003. július 10-én megszületett az Európai Tanács döntéshozói számára elkészített alkotmánytervezet. Az Európai Unió állam- és kormányfői 2003. június 19–20-án tartották esedékes, félévente rendezett csúcstalálkozójukat, amelyen már az újonnan csatlakozó országok, köztük Magyarország, állam- és kormányfői is részt vettek Thesszalonikiben. A konvent elnöke által átnyújtott dokumentumot üdvözölte az Európai Tanács, s megfelelő alapnak találta a kormányközi konferencia tárgyalásaihoz, ám javasolja annak technikai finomítását, szövegének pontosítását, a konvent által elfogadott tartalmi elemek módosítása nélkül.

A nyolcadik kormányközi konferenciát megnyitó a soros elnöki posztot betöltő olasz kormányfő, Silvio Berlusconi így fogalmazott:

*„The Draft Constitutional Treaty lays out a clearer institutional architecture for the Union based on the dual consensus of States and European Citizens.”*¹⁹

A 2003. október 4-én Rómában kezdődő kormányközi konferencia feladata lesz az alkotmánytervezet végleges kidolgozása, a tervezet szerint legkésőbb a 2004. júniusi európai parlamenti

választásokig. A csatlakozó országok a jelenlegi tagállamokkal azonos jogokkal vesznek részt a konferencián.

*Röviden térjünk ki a jelenleg is zajló kormányközi konferencia főbb kérdéseire*²⁰.

Az Európai Unió talán legfontosabb szervét jelentő *Európai Bizottság nagysága* körül éles vita zajlott a konventben is. Ugyanis két elven alapuló elképzelés áll egymással szemben, egyfelől a kisebb létszámú, ám bizottságként hatékonyan funkcionálni képes testület (amelyben néhány javaslat szerint, nem minden tagállam venne részt egyenlő súllyal, valószínűsíthetően ez a módosítás, a kisebb politikai és/vagy földrajzi, demográfiai súlyú országok kárára történne), másfelől a minden tagállam által demokratikusan, egyenlő módon delegált biztosokból álló, ám minden bizonnyal kevésbé olajozottan működőképes bizottság. A döntéshozók a kérdés megoldásánál figyelembe kellett, hogy vegyék az Európai Unió legitimációs bírálataként gyakran elhangzó demokratikus deficit problémáját, amelyet egy nem egyenlő jogokkal bíró biztosokból álló bizottság felállítása csak fokozna. A konvent hivatalos tervezetének is megfelelően és a tagállamok egyenlőségének elvén is nyugodván a kormányközi konferencia jelen stádiumában az *„egy tagállam – egy képviselő”* elképzelését preferálja.

A második kiemelkedően fontos kérdés a döntéshozatali mechanizmussal kapcsolatban merült fel. Három metódus versengett egymással, az egyik az alkotmánytervezetben a döntések jelentős részére kiterjesztendő minősített többségi döntéshozatal, valamint az Európai Tanács elnöksége által támogatott kettős többség elve és végül a nizzai szerződésben rögzített súlyozott többség elve. Az Európai Bizottság a kormányközi konferenciával szemben megfogalmazta követelését, elvárását e témában, amely szerint meg kell tenni minden olyan intézkedést, amellyel elkerülhetővé válnak az olyan esetek, amikor egy tagállami vétó a teljes működést megbénítja, s elsődlegesen támogatja a *minősített többség minél szélesebb körben történő bevezetését* az egyhangú szavazás háttérbe szorítása mellett. A magyar álláspont a döntéshozatal kérdésében a lakosság és az államok szavazati súlyának figyelembe vételénél a kompromisszumos 60–60%-os megosztást támogatta, engedvén a korábbi 50–50%-os elképzelésből.

Intézményi kérdések vonatkozásában feltétlenül kiemelendő az *Európai Tanács elnöke és hivatali ideje körüli viták* a konferencián. Számptalan különböző javaslat látott napvilágot, ám abban valamennyi egyetért, hogy a jelenlegi féléves rotációban működő elnökséget fel kellene váltson egy hosszabb időtartamra, de legfeljebb két évre kinevezett elnök és elnökség. A viták során Németország és Franciaország támogatta erőteljesebben a kétsebességes Európa koncepciója mellett az *állandó elnök* intézményének bevezetését is, ám az ezzel inkább szembenálló,

több ország egyidejű közös munkájával felállítandó, ún. „*team-presidency*” elképzelést szélesebb konszenzus övezi.

A csoportos elnökség egy változatát támogatta az eddigi tárgyalásokon Magyarország is, amelyben az elnökséget egyszerre három ország 18 hónapos időszakban látná el, de el tudná fogadni a négy országból álló csoport kétéves munkáját is. Magyarország támogatja továbbá a minősített többségi döntéshozatal hatókörének kiszélesítését és a tagállami vétőjog alkalmazhatóságának szűkítését, de bizonyos területeken, mint például a közös védelem és az alapvető módosítások, az adó- és szociálpolitika területén az egyhangúság fenntartását támogatja.

A sok vitát kavart *nemzeti és etnikai kisebbségek* kérdése pillanatnyilag rendezésre került azzal, hogy az alkotmánytervezetbe rögzítették a kisebbségekhez tartozó személyek jogainak elismerését, amely gyümölcsöző tartalommal is megtölthető jogi keret.

S hogy a páneurópai alkotmányozó konvent másfél éves munkája kudarccal zárult-e le, nem válaszolhatjuk meg egyértelműen, ugyanis mindenképpen sikernek tekinthető, hogy egy elfogadható és vállalható, tárgyalási alapnak megfelelő kompromisszum tervezete született meg, másrészt a laekeni nyilatkozat úgy rendelkezett, hogy a konvent már akkor teljesíti feladatát, ha egy, az Európai Unió jövőjével foglalkozó dokumentumot (Giscard d'Estaing elnöke kezdte bevezetni a köztudatba és a politikai napirendbe az alkotmányozó szerződés, mi több az alkotmány kiegészítést), ad át az Európai Tanácsnak. Ténykérdés, hogy az eredetileg kitűzött dátum, a 2004. május 9-i Európánapra nem lesz kész a pillanatnyi ismeretek tükrében egy, a tagállamok által ratifikálható alkotmány, alkotmányos alapszerződés többek között a kérdések végtelennek tetsző sorának nyitottsága, komplexitása és a tagállamok eltérő érdekeinek még mindig meghatározó ellentéte okán. Holott az alkotmány megszületése az Európai Unió további sikeres, és egyáltalán hosszú távon elégséges működésének elengedhetetlen feltétele, annak érdekében is, hogy az integrációs folyamat mélyülése és szélesedése ne kerüljön hullámvölgybe, az euroszepticismus egyidejű erősödése mellett egy összefogásra szoruló új évszázadban.

* * *

Az 1950–51-es konferencián döntöttek először arról a montánunió létrehozásával, hogy egy nemzetállami terület nemzetek feletti kézbe kerüljön. Ez lényegében a federalizmus-nemzetállamiság örök vitáját is tovább generálta. Hiszen ez a „párharc” együtt élt és együtt is fog élni Európával, amely mindig eltérő opciókat fog felvetni a jövővel kapcsolatban, mindig lesznek olyan elképzelések, amelyek az Európai Egyesült

Államokat favorizálják azokkal szemben, akik a tradicionális nemzeti keretekhez ragaszkodnak. Egyik elmélet sem kerekedik felül teljesen és véglegesen a másikon, habár úgy gondolom konkrétan a maastrichti szerződés volt az, amelyik rögzítette a föderális út követését, s minden bizonnyal csak ezzel a közös fellépéssel lehet valóságos politikai aktorként jelen lenni a világpolitikai színpadon.

A fenti összehasonlítással azt igyekeztem alátámasztani, hogy az egymással oszcilláló föderális-nemzetállami vonalak sok ponton összekapcsolódnak, amelynek az általam vizsgált kormányközi konferenciák tökéletes példái. Hiszen láthattuk, hogy a föderális utat kikövező, pillérrendszer építő Maastricht előtt és után sem tűnt el ezek a multilaterális tárgyalási forma. A kormányközi konferenciák a közösségek, az unió életét, működését, változását befolyásoló tényezők, amelyek nem kikerülhetők vagy helyettesíthetők valamilyen közösségi alapon delegált testülettel vagy egyéb ennyi nemzetállamiságot nélkülöző szervvel. Mert Európa szuverén államok integrációja, amely soha nem tudja adoptálni az amerikai föderális mintát, olyan elemi okokból, mint a történelmi determináltság, tradíciók vagy az Európát oly egyedivé tevő kulturális-nyelvi-történelmi-szociális gyökerek miatt. Ezzel csupán azt szeretném jelezni, hogy a nemzetállamiság Európa sajátja, amelyet a kétségtelesen kívánatos és egyetlen lehetséges megoldást jelentő föderalista irányvonal mellett meg kell tartani, s az elemzés is azt próbálta bemutatni, hogy mind ez idáig sikerült is. A bevezetésben felvázolt tétel igazolódni látszik, hogy a kormányközi konferenciák ezt a jelképes szimbiózist aktívan fenntartó és mozgó tényezők.

2004 az Európai Unió történetében jelentős dátum, Magyarország történetében pedig egy évezredes álom beteljesülését jelenti. A konvent Páneurópát egyesítő szimbolikus jelentőséggel is bíró munkája, és az alkotmány remélhetőleg minél korábbi megvalósulása az európai integráció sikerének is kulcsa. Az, hogy mikor születik meg ez az európai alkotmány, közvetlenül választott európai elnök regnál-e, és milyen időtartamban, a maastrichti pillérrendszer hogyan alakul át eljárássá, és hogyan kezeli új szerepét a befogadó Európa és maguk a csatlakozó országok, sok megoldatlan kérdést vetnek fel, amelyre ma talán még senki nem tudja a végleges választ.

JEGYZETEK

¹ A teljes dolgozat a 2003. tavaszán, Debrecenben megrendezett országos tudományos diákköri konferencia politológia szekciójában különdíjat nyert.

² Madari Ákos: E, mint Európa. Euro Info Service, Budapest, 2002. 156. o.

³ 1969 előtt, az Európai Tanács megalakulása előtt ezt a funkciót a miniszterek tanácsa látta el.

- ⁴ A legrövidebb kormányközi konferencia az 1985 szeptemberétől decemberig tartott, míg a leghosszabb közel kétéves munkájával az 1955 áprilisától 1957-ig tartott messinai konferencia.
- ⁵ www.europa.eu.int/eu/agenda/igc-home Intergovernmental Conferences: An Overview.
- ⁶ www.euroinfo.hu/szerzodesek.
- ⁷ Az aláírást követő ratifikáció több országban népszavazás megtartását igényli, amely nagy eltéréseket mutat. Például a maastrichti szerződés esetében Írország nagy többséggel, míg Franciaország mindössze 1%-kal fogadta el. Dánia pedig első körben nemet mondott, majd másodsorra elfogadta a szerződést. Írország közismert esete, hogy a nizzai szerződésről tartott első népszavazáson elutasította azt, viszont másodsorra igent mondott.
- ⁸ Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról. Magyar Országgyűlés, 2001, Budapest. 177. o.
- ⁹ Introductory speech by president V.Giscard d'Estaing to the Convention on the future of Europe. 26 February 2002, Brussels.
- ¹⁰ www.europa.eu.int/futurum.
- ¹¹ Az EU-képviselőben 6 ma is aktív miniszter vitázott: Louis Michel belga külügyminiszter, Pierre Moscovici volt francia, Peter Hain brit európai ügyi miniszterek, Lena Hjelm-Wallen svéd és Gianfranco Fini olasz kormánytagok. A jelölt országokat, mint Magyarország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Románia, Bulgária, Litvánia, Lettország és Törökország, szintén kormánytagok képviselték. Továbbá számos egykori államfő, mint a konvent elnöke, Valéry Giscard d'Estaing volt francia elnök és Lennart Meri volt északi elnök vett részt az alkotmányozó nemzetgyűlés munkájában, sok egykori miniszterelnök mellett, mint Jean-Luc Deahene, Giuliano Amato, Lamberto Dini, Jaques Santer, John Bruton, Paul Schluter, valamint Alfred Sant. www.bruxinfo.hu/bruxinfo/tema/konvent.
- ¹² Idesorolando Peter Skaarup és Jens-Peter Bonde dán képviselők, Jan Zahradil Csehország, Irena Belohorska Szlovákia képviselőit, valamint Alfred Sant volt máltai miniszterelnök, aki a sziget csatlakozási tárgyalásait befagyasztotta kormányzása idején.
- ¹³ A vitánapon lett, litván és szlovén felszólalás is elhangzott (a megállapodás szerint a tolmácsolásról a tagjelölt ország gondoskodik). A szöveget a tolmácsok először valamelyik nagy, hivatalos EU-nyelvre (angol vagy francia) fordították, majd ezután már a konvent hivatalos tolmácsai fordították a többi uniós nyelvekre.
- ¹⁴ Bruxinfo-Agence Europe 2002. 04. 12.
- ¹⁵ Introductory speech by President V.Giscard d'Estaing to the Convention on the Future of Europe. Brussels, 26 February 2002.
- ¹⁶ Speech by Prof. Romano Prodi. President of the European Commission. Opening session of the Convention on the Future of Europe. Brussels, 28 February 2002.
- ¹⁷ Address of Mr Pat Cox, President of the European Parliament on the occasion of the solemn opening of the Convention on the Future of Europe. Brussels, 28 February 2002.
- ¹⁸ Address by the President of the European Council, José M. Aznar at the inaugural meeting of the Convention on the Future of Europe. Brussels, 28 February 2002.
- ¹⁹ Address by the President of the Council Silvio Berlusconi at the Opening of the Intergovernmental Conference. Rome, 4 October 2003. www.europa.eu.int.
- ²⁰ A dolgozat írásáig a 2003–2004-es kormányközi konferencia keretében két Nápolyban rendezett külügyminiszteri forduló, és három állam- és kormányfői csúcstalálkozó tárgyalásai zajlottak le. www.europa.eu.int.

IRODALOM

- Az európai integráció alapszerződésai I–II.* Szerk.: Dr. Fazekas Judit. KJK Ker. Szöv. Budapest, 2000.
- A tizenötök Európái.* Szerk.: Kiss. J. László. Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- Európa kislexikon.* Szerk.: Hargitai Árpádné, Izikné Hedri Gabriella, Palánkai Tibor. Openart Nyomda, Budapest, 1999.
- Kulcs Európához.* Szerk.: Hirschler András. ITDH, Budapest, 1999.
- Európa 2002.* folyóirat II. évf. 2–3–4. szám. III. évf. 1–2. szám.
- Forman Balázs: Az Európai Unió strukturális és előcsatlakozási alapjai.* Az Európai Bizottság magyarországi delegációja. Budapest, 2001.
- Horváth Zoltán–Sinka László: Az EU jövőjéről folyó vita Laeken után.* Európai Tükör, 2002/1–2.
- Horváth Zoltán–Sinka László: Realitások és víziók a kormányközi konferencia intézményi kérdéseiről.* Európai Tükör, 2000/3.
- Szűcs Tamás–Kende Tamás: Maastricht árnyékában.* Európai Tükör, 1997/6.
- Gabriel A. Almond–G. Bingham Powell: Összehasonlító politológia.* Osiris Kiadó, Budapest, 1999.
- Gazdag Ferenc–Kovács Péter: Az Európai Tanács 1949–1999.* SVKI, Budapest, 1999.
- Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról.* Magyar Országgyűlés, Budapest, 2001.
- Heidinger–Huballek–Pramberger: Bevezetés az EU jogába és nyelvezetébe.* Hvgorac, Budapest, 2000.
- Helen Wallace–William Wallace: Politikák születése az Európai Unióban I–II.* Pécs, 1999.
- Madari Ákos: E, mint Európa.* Euro Info Service, Budapest, 2002.
- Derek W. Urwin: A közös Európa.* (Szerk.: Palánkai Tibor.) Corvina, Budapest, 1998.
- Werner Weidenfeld–Wolfgang Wessels: Európa A-tól Z-ig.* Az Európai integráció kézikönyve. Institut für Europaeische Politik, Belgium, 1997.
- Europa am Scheidenweg. Die Zukunft der Europaeischen Union-Erklärung von Laeken.* www.european-convention.eu.int.
- www.LLRX.com. - European Union Law.
- EU common commercial policy and the Intergovernmental Conference.* 22 November, Brussels, EC Press Room.
- The Future of the European Union-Laeken Declaration.* 15 December 2001. www.europa.eu.int/futurum/documents/offtexts.
- Resolution of the European Committee on the reforms of the European Union.* COM (2001) 727.
- Resolution of the Committee of the Regions on the 'Next Intergovernmental Conference (IGC)'. Official Journal C 057.* 29 February 2000.
- European Parliament resolution on the enlargement of the European Union* COM (1999) 500.
- Introductory speech by President V.Giscard d'Estaing to the Convention on the Future of Europe.* Brussels, 26 February 2002. november 8.
- Speech by Prof. Romano Prodi.* President of the European Commission. Opening Session of the Convention on the Future of Europe. EP, Brussels, 28 February 2002.
- Address by the President of the European Council, José M. Aznar at the inaugural meeting of the Convention on the Future of Europe.* Brussels, 28 February 2002.
- Address by the President of the Council, Silvio Berlusconi at the Opening of the Intergovernmental Conference.* Rome, 4 October 2003.
- Address by the President of the European Parliament, Pat Cox at the Opening of the Intergovernmental Conference.* Rome, 4 October 2003.

www.euractiv.com
www.bruxinfo.hu
www.euroinfo.hu
www.europa.eu.int
www.european-convention.eu.int

PRÁGER LÁSZLÓ

A magyar felzárkózás: versenyképesség, érdek- és értékrendek a XXI. század elején a globális világ és az Európai Unió terében

**KORSZAKHATÁROK TALÁLKOZÁSA:
JELENFELMÉRÉS, MÚLTELEMZÉS**

Az európai uniós tagság közvetlen kapujában (e tanulmány megjelenése, olvasása közben valószínűleg már az EU-tagság körülményei között) a magyar közgazdasági, de talán sokkal inkább politikatudományi irodalomban egyre gyakrabban találkozunk a rendszerváltás valódi, vagy valódinak hitt, gondolt történéseiről, háttéréről közölt írásokkal.

Mindez nem véletlen. Mindenki – politikai csoport, személy, ország – keresi vagy éppen előzékenyen kijelöli (kiemelt) szerepét ebben a most már egészében pozitív jellegét nehezen megkérdőjelezhető folyamatban. A másik valószínűsíthető ok: ha a történelem és a gazdaságtörténet-folyamat, a rendszerváltozás is a folyamatosság része, mégis sok szempontból korszakhatár a rendszerváltáshoz rendelt 1989–90-es év. És – bár az EU-főrikus megközelítés ideje lassan lejár, sőt az euroszkepticizmus a megalapozott kételyek mellett politikai divat is lett – a maga módján korszakhatár az európai uniós tagság is, olyan új szakasz, mely (nem kis késéssel) felveti a hol vagyunk, honnan jöttünk, merre tartunk kérdéseit.